

GEORGE MITEA

Ph.D. candidate
University of Iași

LITERA ȘI SPIRITUL LEGII

Abstract

The Letter and the Spirit of the Law.

It must be said that not every codified formalization of the law is a priori objective. There are countless cases in which the fixation in the letter has not insured the domination of the law, but the domination of some people over the law, and even the manufacture of the legislative process, allowing thus the malpraxis of the force. If the violence is in-ex-sistant, the force of the law rules this in-ex-sistance. The respect for the law, the turning back as a mark of recognition, legislates the monster, makes it legitimate. Nota bene: the sacred monster.

When the collision takes place, when the place is disengaged, an empty space arises. This legal nudity awaits its covering. This is precisely where the new law appears from. Dike synonymous with Ethic, for the justice identifies with morality. The first resort of the Law is the ethics.

Key words : law, force, violence, respect of the law, morality, Gods.

Legea veritabilă

Când Theut i se adresează lui Thamus, prezentându-i meșteșugul descoperit, pharmakon-ul (leacul) împotriva uitării, anume literale, regele-zeu, părintele, Logos-ul, le respinge ca pe niște progeneruri bastarde ce sunt, anatimizându-le ca pharmakon (otrava), aducătoare de uitare și lene în domeniul spiritului. Mitul egiptean ilustrat de Platon în Phaidros, marchează respingerea scrisului în favoarea oralității, indică preferința către elanul viului grai, în locul semnelor cu referință nu în minte, ci în piatră, în materie¹.

Este evident că legile scrise, încă de la Codul lui Hammurabi, sunt, mai degrabă, expresia legii, decât legea însăși. Trecerea de la datinile transmise prin viu grai („grăitoare” expresie...) la codificarea limbajului formalizat, astăzi singura cale de acces în justiție, susține, suspendă, semnalizează traficarea dreptății din spațiul

celui care ordonă societatea (Legea „în carne și oase”: regele/preot/magistrat), în arealul societății care ordonă individul. Prin urmare, transmiterea orală implică justiția împărțită de un singur om (către mai mulți), cu alte cuvinte referentul deciziei este individul legislator, pe când în speța societății normatoare, referentul, fixarea sensului, este Codul (scris și pietrificat). Numai în cel de-al doilea caz se poate observa obiectivitatea legii. Astfel, legea este subiectivă, sub-ordonată celui care o promulgă.

A nu se înțelege de aici ca orice formalizare codificată a legii este obiectivă a priori. Sunt nenumărate cazurile în care fixarea în literă nu a asigurat domnia legii, ci, dimpotrivă, o domnie a unora asupra legii, chiar manufacturarea procesului legislativ, astfel permițând malpraxis-ul forței. Forța disproporționată subminează orice noblețe juridică, constituindu-se într-o formă de violență, desigur, anormală. Astfel, legea, tribunalul (tautologia „tribunalul poporului” nu prevestește nimic

¹ vezi Platon, *Phaidros*, 274e.

bun), și judecătorul, ajung un instrument al survolului moral, o armă de distrugere în masă, prin care Aceeași îi pot pedepsi pe Ceilalți (a căror singură vină este, bine înțeles, că nu sunt Aceeași). Doar așa Legea poate deveni, paradoxal, nedreaptă. Mulți s-au văzut „purători de cuvânt” ai Legii, marcând în istorie doar relatarea propriului eșec (sângeros, până la urmă). Legea suferă adesea modificări convenționale, niciodată esențiale. Și aceasta, pentru că esențialul juridic provine dintr-o hominitate inalterabilă. Au și contractualiștii, nu?, „dreptatea” lor.

Dacă nimeni nu este mai presus de Lege, se întâmplă des ca mulți să fie mai presus de legi. E bine de amintit: înainte de a fi toți egali în fața legii, suntem toți, adică individualul se constituie într-un universal, iar particularul în general. Analog, dar nu mai puțin paradoxal, asistăm la nașterea unor legi particulare pentru omul în general, la universalul în formă individuală, pentru particularul în general.

Conceptul de om nu trebuie asimilat conceptului unui individ, căci așa ceva ar fi de neconceput, ci este cel al unui gen, spunea Fichte². Conceptul individualității devine, astfel, un concept reciproc. De aceea, legile au ca obiectiv un Eu înșine, și nu iluzia monadică a auto-suficienței de sine. Legea protejează interesele majore, dar și majoritare, ale societății, indicând, dacă mai era nevoie, că acolo unde este un Eu, se va găsi, cu necesitate, un Altul.

Discursul despre litera și spiritul legii denotă o dezaxare internă. Litera constrânge spiritul, ca o marcă, o frontieră. Căci marca (de unde vin marchizii) avea în medievalitate sensul de provincie de graniță, de zonă difuză între inima unui stat și exteriorul său. Litera este cochilia protectoare a organismului viu (să nu uităm că Legile lui Platon erau cu adevărat) care este Legea, esența ei. Nu există deosebiri

între stratul protector (dar și constrângător) și statul protejat. Astfel, esența Legii nu este doar spiritul ei, ci, mai degrabă, legitatea legii.

Diferența subtilă între literă și spirit, spațiul gol în care se joacă întregul joc al Legii, reprezintă intimitatea ei. Marca difuză re-marcă legea, fiecare reiterare producând un nou proces legislativ. Cu alte cuvinte, în fiecare caz, legea se legitimează pe sine. În no men's land-ul normei stă acea alveolă care produce prin sublimare esența ei. Imperfecțiunea suprapunerii dintre literă și spirit generează profunzimea legii, la fel cum firul de nisip captivat, stă ca punct de inițiere al unei perle. Marcarea, ca orice baterie de monedă, oferă forma și norma unui act juridic, dă individualitate unei materii genuine. Astfel, lovitura, marcarea, ștanțarea legii reprezintă motivul ei, acțiunea prin care capătă individualitate și autoritate.

Respectul legii (lat. respecto = întoarcerea privirii în semn de recunoaștere) este nostalgia (gr. nostos = întoarcere, algos = durere) după un ancestral anormal. Întoarcerea privirii ne îndrumă spre violența lui a-nu-fi-încă, spre anomia primitivă. Durerea întoarcerii obligă, iar aceasta îndreptare este succesiv un în-demn. În sălbăticie (=lat. violentia) demnitatea nu stă valorificată axiologic, dialectica Eu-Tu fiind deja aducătoare de normă. Respect, pentru că Legea este o forță, este fondatoare de viitor (vorba lui Jankelevitch). Forța îndreptă spre sine Eul formator, pe când forța nedreaptă transformă. Trecerea violentă de la In(Eu) la Ex(Tu) informează legea nedreaptă: este in-existentă³.

Legea are forta. Legea se In-pune. Legea se Ex-pune. Legea justifica dialectica Eu-Tu. Nu are nevoie de intermediari, de explicații, este clară, concisă, este una pentru toți. O lege veritabilă ignora orice referent mundan, este de la sine înțeleasă.

² Fichte, *Fondement du droit naturel*, P.U.F., Paris, pg 54

³ Jankelevitch, Vladimir, *Pur si Impur*, Nemira, 2000, pg 145.

Este mondială, nu mondenă. Pe de altă parte, Justul, bine-înțeles, este sub-înțeles. Pentru că, substanțial, este în egală măsură imanent și transcendent⁴, o (scuzați-mi tautologia) di-ferență⁵ cu dublu referent (în cea mai divină umanitate și în cel mai uman divin).

Dacă violența este in-ex-sistență, forța legii reglementează această in-ex-sistență, sau, dacă vreți, o su(b)-pune, o pune la respect. Respectul legii (despre care am mai vorbit), întoarcerea în semn de recunoaștere, normalizează(=legiferează) monstrul(=semnalatul). Atenție: Monstrul sacru. Litera nu este altceva decât vehiculul acestei unice capturi a sacralității. Damnata de Thamus, ea apare, paradoxal, divină, prin circumscrierea interdicției la sacru⁶. Și, astfel, *pharmakon*-ul devine hieroglifa. Și, astfel, partea aparține.

Normalizarea monstrului sacru revela o antrepriză sublimă (în cel mai 'adevărat' sens hegelian). E o insuportabilă greutate în această vanatoare: creatura își capturează creatorul. Creator

care, deși captivat în cochilia literei, stăpânește, încă, bantuind. Posedarea divină (în triplul ei sens, straniu⁷, drept 'fundamental', dar și...o obligație) ademeneste, atrage, impune respect(r)area⁸. Re-spect(r)ul legii este sceptorul ei. Această multiplicitate și complicitate de spectre implică (din nou aceste cuvinte, vom vorbi despre ele) difuzia, diseminarea sacrului în fiecare dintre noi. Cei care au fixat (destinat, destino=a fixa) sentimentul dreptății (sa spunem: uman) în divin au, nu-i așa, 'dreptate'. Dar numai pe jumătate: să nu uităm di-ferența, dublul referent, (prima și ultima) in-stanță și (unica) sub-stanță. Destinația spectrală, sentimentul apăsător al vinei din crepusculul faptei, al pasului greșit (în-calcarea legii), proiectiv punctat, adică înainte pe drumul pe care pasim, ne bantuie, tocmai pentru că era deja aici. Am calcăt stramb!, spune învinutul, remarca care are sens, de scuza, doar dacă ar fi fost deja dezechilibrat. Pierderea echilibrului, pasul greșit, iată urma, trasa, în-semnul, culpei. De unde altundeva Crima și pedeapsa?

Forța este informa și informează, violența este diformă și deformează. Rezidă un joc fin, în urma amandurora, nu de putine ori ignorat. Se naște astfel necesitatea unui organ capabil să vadă și incapabil să treacă cu vederea. Cel care survolează jocul ne vrea pe toți după chipul și asemanarea lui (imposibil: chiar de am fi, ne-ar uri pentru asta). Ne vrea aceeași, când noi suntem ceilalți. Cel care ignoră manipulează legea, având-o la îndemână, o deformează, uneltind. Cel care unelteste legea ne are la îndemână, manipulându-ne. Cel care ne manipulează, avându-ne la îndemână, ne deformează. Cel care ne deformează, manipulându-ne, are legea la îndemână, pentru că o ignorăm. Astfel, legea încetează a mai fi Lege, devenind lege doar pentru că așa a spus cel care a ignorat-o de la rău

⁴ Idid., pg. 147.

⁵ *Di-ferența*, Fr. *Differance*, concept 'inventat' de Jacques Derrida. Redăm aici explicația lui Radu Toma din *Despre paricid în filozofie* (studiu introductiv), din *Scritura și diferența*, ed. Univers, 1998: 'cuvânt-valiză format din substantivul *difference* din familia verbului *differer1*, 'a diferi, a se deosebi', și un posibil substantiv (care nu există, dar ar putea exista) din familia verbului *differer2*, 'a amana', acesta *differance* (cu *a*) este 'ceea ce face cu putință prezentarea ființării-prezente (*l'étant-présent*)', este 'originea', 'ce nu se da niciodată la prezent' a ceea ce este, cu toate configurațiile lui posibile. Această *differance* care 'nu se prezintă niciodată' (șiși amana în permanentă prezență), 'care se rezerva și nu se expune niciodată', lasă 'urme' în ceea ce este prezent și îl diferențiază tot așa cum *diferitele* configurații în care se prezintă cele cincisprezece piese substanțiale în jocul nostru (*Perspico*, n.n.) sunt făcute cu putință de piesa reprezenta pe care, în lipsa de ceva mai bun, am numit-o un 'vid'.'. Adicional (dar fatalmente circumscrisă semnificației originare), în textul nostru, *di-ferența* poate fi întâlnită și în sensul de fixare dublu referențială a unei noțiuni, concept, idei, desigur în filiație cu in-ferența și re-ferența.

⁶ vezi Georges Bataille, *Erotismul*, Nemira, București, 1997

⁷ Freud, *Das Unheimliche*, concept intim legat de bantuire și de procese psihice speciale.

⁸ Cfr. G. Mitea, *Marx via Derrida*, Eidos, nr. 5, 2003.

inceput. $2+2=5$ ne spune ceva? 1984 ne spune ceva? Istoria ne spune ceva?

Apocalipsa nu este alta fapta decat a doua venire a ideii de justitie. Este judecata de apoi. Nu prima instanta, nici a doua, nici apelul, nici recursul, nici apelul in anulare, nici recursul in interesul justitiei. Este justitia per se, este amnistia in ultima clipa, condamnarea eterna, este belicoasa intrupare a Legii, si antinomic, spiritualizarea Codului materializat. Este informarea, umplerea de forma, albumul, tabla de legi. Este sfarsitul. Sa nu uitam: falsul profet, antihristul, celui caruia ii vom accepta legea in locul Legii. Caci, doar atunci, armatele de ingeri se vor pogori, cand ideea de Justitie, Legea, legitatea legii, se va fi dovedit invizibila, imbracata dar goala pe dinauntru. Forma fara fond. Conceptul fara sens. Nomina nuda tenemus. Cand un copil de 11 ani spunea ca libertatea inseamna ca 'mama isi ia liber duminica de la servicii'⁹, am fost aproape. Dar reziduuul sensual, dar si senzual (intunericul, foamea si frigul), ne-a revoltat. Inca stiam.

Ordinea si disciplina totalitara s-au dovedit o barbarie. Reflexivul este esential. Iluzia normei intr-o lume anormala. Spectrul salbaticiei (violentei) ne invata astazi, via Jankelevitch¹⁰, ca este contradictoriu sa faci parte, sa in-drepti, si simultan, sa departajezi. Cine beneficiaza in urma partajului nu poate departaja. Cu toate ca exista o ironie (poetica dar si penala) pe care autorul Ironiei nu a sesizat-o: cel care legifereaza partajul, poate fi la randu-i, ulterior, partas. Vulgarizand, Intrebare: Ce se intampla daca legislatorul unei legi se dovedeste partasul ei? Raspuns: Nu poate exista relatie parte in parte cu legea. Din nou, despre legea nedreapta...

Exista, nu?, o forta nascatoare de frumusete (formositas=frumusete), frumusetea armoniei (si viceversa- iata o tautologie 'frumoasa', o tao-logie, daca vreti), si o forta haotica, disproportionata,

violenta. O forta care ne violeaza simtul estetic. Si nu numai. Caci dreptatea este scrisa in 'metru inviolabil', spunea Proudhon¹¹. Sa nu fim naivi, si salbaticia poate fi valorificata. Dar violenta nu este lucida. Este cel mult mistica. Cunoasteti juristi mistici? Daca da, e doar rodul confuziei. Exista o mistica a Legii, doar relatata lui Dumnezeu. Dar Sisif-ul care produce acest relat este doar un prelat, neobisnuit codificarii Legii, adica literei sale. Confuzia saboteaza, dar si subiectivizeaza, pe cand Codul este obiectiv, daca nu, in sfarsit, Obiectivul. Axiologia noastra (Noi=Eu_Tu) conduce spre esenta: aceasta justitie confuza este relativa, nu absoluta (alergand, Pamantul nu se va invarti mai repede). Adica exact opusul Legii. Fortis, hotarata, brava, energica.

Dezaxarea interna produce coliziuni. Norme contrare se ciocnesc si astfel, in inlestarea lor, degajeaza esenta legii, spatiul esential, domeniul legislativ. Cu alte cuvinte, o re-marca. Interesanta, sub acest aspect, problema teoreticienilor anglo-saxoni, privind common-law-ul (aproape la fel de interesanta ca exprimarea lui Victor Dan Zlatescu¹²), anume ratiunea autoritatii precedentului: 'Blackstone si alti autori mai vechi considerau ca judecatorul care rezolva o noua problema de drept nu face altceva decat sa degajeze o norma de drept imemoriala si sa o consacre. Hotararea pe care o da reprezinta, in aceasta optica, o marturie a judecatorului asupra existentei normei, pe care ceilalti judecatori sunt chemati a o urma'¹³ (sub.n.). Tocmai conflictul produce con-sacrarea. Con-sacrarea este di-ferenta, dubla fondare, aici in cea mai platonica filiatie: judecatorul con-sacra norma, participand la ideea de norma. In fiecare decizie, legislatorul re-

⁹ Experimentul Zaica, vezi...

¹⁰ op. cit, pg 147

¹¹ De la justice dans la Revolution et dans l'Eglise, Bougle et Moysset, t.I, pg. 434

¹² Zlatescu, Victor Dan, Drept Privat Comparat, Oscar Print, Bucuresti, 1997.

¹³ Op.cit, pg. 253.

formeaza legea, ii da forma, o transforma din lumea formelor in existenta. Sa mai spunem ca in spatiul legislativ exista un horror vacum, o anomofobie. Cand coliziunea se petrece, cand locul este degajat, ia nastere un spatiu gol. Acesta nuditate legala isi asteapta acoperirea. Tocmai de aici apare noua lege. 'Ca in aplicarea legilor se ivesc coliziuni, in care isi are cuvântul inteligenta judecatorului, aceasta este o necesitate absoluta, caci altfel executia ar fi ceva cu totul masinal. Daca s-a imaginat sa se inlature coliziunile prin masura de a se lasa multe chestiuni la simpla apreciere a judecatorilor, apoi o atare iesire este mult mai rea, intrucat coliziunea tine si ea de gand, de constiinta cugetatoare si de dialectica acesteia, in timp ce hotararea pura a judecatorului nu ar fi decat o determinare arbitrara'¹⁴(sub. N.). Avem de-a face, prin urmare, cu o cenzura rationala a transcendentului, consfintirea normei avand cu necesitate, la unul din capete, arhipelagul om. Legislatorul este vehicolul Legii. Dar atentie, nu Legislatorul-Monarh hegelian, intruparea Ideii de Justitie, ci vehicolul Ideii, doar vehicolul Ideii.

Talionul

Trebuie combatut idiomul specios care ne incredinteaza ca legea este aplicata, uneori, doar in litera ei, iar, alteori, doar in spirit. Legea este intotdeauna exersata si in litera si in spirit, diversele decizii reflectand un rafinat gradual, nu complementar. Cu alte cuvinte, sentinta este un diluat al spiritului in litera, fara a intelege, prin aceasta, ca una prevaleaza asupra celeilalte.

Simtul comun ne spune ca o lege care se explica doar prin existenta, nefiind implicata de esenta, o lege a carei zona rezidentiala sta (nu con-sta) in cochilia parazita de spirit, anume litera, este la propriu si la figurat, o vorba goala. Astfel, se explica de ce unele legi cad in desuetudine, exilul din lumea normelor

incheindu-se, uneori, prin datarea istorica, prin adnotare, prin abrogare. Alteori (sa nu scapam din vedere di-ferenta), mortificarea legii se datoreaza sfasierii consensului (rezida doar sensul, departajat de consens), pentru ca, ne amintim, legea retine constiinta juridica a societatii. Alterarea constiintei (alter-ratio, unde ratio este traducerea latina a elinului norma=lege) antreneaza alterarea legii.

Levinas considera Legea Talionului ca fundamentul sentimentului dreptatii, si nu doar un exemplu primitiv de codificare juridica. Legea talionului ne obliga sa recunoastem originea justitiei, ca fiind un 'mesaj de universalitate', 'o lege unica pentru toti'¹⁵. Principiul crud pe care legea antica il impunea este sentimentul dreptatii. Se poate spune ca raz(s)bunarea este cea care intareste norma, este, daca preferati, liantul care sustine un edificiu impunator. Cand timpul isi iese din matca, cand un eveniment anormal perturba ordinea (si publica si ontologica), cosmosul, ras-bunarea (intoarcerea bunatatii) 'plateste cu aceeasi moneda'(aici nu este vorba despre asemanarea generica, ci, realmente, despre aceeasi moneda), in egala masura, si mai mult- identic, ras-bunare care inchide oaza de dezordine, readucand lumea, lucrurile, pe fagasul normal (legal). In toate mitologiile lumii, ca oglindire a imaginarului nostru profund, rasbunarea revolve deschiderea-care-inchide. Intoarcerea bunatatii, a binelui, ca injectie si proiectie a moralitatii in lume, calmeaza haosul si induce linistea.

Sa disociem ras-bunarea¹⁶, in sensul ei mitologic si metafizic, de razbunare, ca escaladare a sistemului de drept, de suspendare a justitiei, prin 'luarea

¹⁴ Hegel, *Principiile filosofiei dreptului*, Iri, 1996, pg. 209.

¹⁵ Levinas, Emmanuel, *Difficile libertate*, ed Albin Michel, Paris, 1963, pg 178-179.

¹⁶ Printre sensurile elenului *dike* se gasesc tocmai rascumparare, despagubire, razbunare. Interesanta pare, astfel, dubla fondare a dreptului, in penal dar si in civil, probabil ca inflexiune a doua principii fundamentale: cel al proprietatii, pe de o parte, si cel al apararii in fata agresiunii fizice, pe de alta. Mai multe in capitolul consacrat acestui termen.

dreptatii in propriile maini'. Legea talionului rasbuna, nu razbuna, ea, spune Levinas¹⁷, fiind o emergenta a interpretarii informale, pe calea spiritului. Rabinii nu au interpretat niciodata legea in litera ei, ci numai in spirit, in blandetea legii, cu duhul blandetii. De remarcat: duhul.

DIKE si Balanta.

La inceput a fost Dike¹⁸... Iata Cuvantul! Forta care ordoneaza si ordona. Care pune ordine in lucruri. Normatoarea a cosmos-ului, Dreptatea, ceea ce este drept, legea, justitia, sau mai bine spus : ideea de justitie. Johan Huizinga, in celebrul studiu *Homo ludens*, spune: ‚cuvantul grecesc dike, drept, are o scara de semnificatii care se intinde de la abstractul pur pana la concretul maxim. Pe langa ‚drept’, el poate insemna, ca notiune abstracta, si ‚parte cuvenita, despagubire’: partile dau si iau dike, judecatorul atribuie dike. Mai insemna, de asemenea, procesul insusi, verdictul si sanctiunea.’¹⁹

Discursul lui Heidegger asupra acestei chestiuni se numeste Vorbirea lui Anaximandru (der Spruch des Anaximander²⁰). Justitia (dike) este reajustarea unei injustitii (adikia), a unei rupturi, dezbinari, iesiri in afara timpului. Logos-ul heideggerian se impune, astfel, ca o forta de constrangere(de strangere

laolalta)²¹, reintregind sau intorcand ceea ce este drept, scos din tatani de anormal. Se naste intrebarea : cum se poate iesi din normalul Logos-ului, cu alte cuvinte, cum este posibila nedreptatea atata vreme (time...) cat dreptatea este o conjunctie, o tinere in chingi? Poate fi anormalul o progenitura a normalului ? Derrida crede ca da. Anormalul este uneori supra/normalul, alteori para/normalul. Dreptatea devine astfel o disjunctie. Pe filiera Levinas, justitia este relatia cu celalalt. Ceea ce separa. Nu exista dreptate fara intre-rupere, fara contrapunct. Dike tine, prin urmare, de alteritate, de dialectica Eu_Tu.

Fara indoiala, e o problema de perspectiva, pentru ca in ipoteza disparitiei distinctiei dike/adikia (infraspectiv, cu referent mundan), rezista o metajustitie, dincolo de bine si de rau, anume ideea de justitie, legitatea legii, care sta andocata in supraspectiv. Disjunctia Eu_Tu, via Derrida, este doar nominala, cu un pronuntat iz artificial, si cred, ireala. E tipic filosofului francez. Sinteza dialecticii Eu_Tu poate fi, foarte comod, comutativa, in conjunctura imperativului categoric kantian. Eu, relativ legii, nu se constituie intr-un Eu Insumi, ci asa cum am mai spus-o, intr-un Eu Insine. Reciproc, nu univoc. Fiecarui Robinson ii corespunde bijectiv un Vineri. Interesant, daca ne gandim ca metafora lui Defoe, preluata de gandirea occidentala ca simbol al solipsismului, enunta, de fapt, o singuratate in doi. Cert, insa, ideea de justitie este cel mai des invocata in vremuri de ‚rastriste’, atunci cand timpul isi iese din matca. Disjunctia se constituie astfel in insasi esenta dreptatii. Adica in spatiul in care se joaca jocul di-ferentei. Daca insa dialectica depaseste ingradirea hegeliana, in-calcand teritoriul marxian, atunci ea devine, inevitabil si chiar istoric necesar, belicoasa. Sinteza se altereaza dintr-un raport unitar intr-unul supraunitar. Atunci cand Eu-este-mai-mult-decat-Tu²² apare

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ ‚Dike, Zeita dreptatii in mitologia greaca, una din cele 3 horai, divinitatea care reglementeaza raporturile dintre lucruri, in toate prefacerile si devenirile. Dupa Hesiod (*Theogonia*, v. 901 si urm.) – fiica lui Zeus, insa unele mituri colaterale o considera sotia lui Zeus. Numita si cu epitetul Neinduplecata, **D.** tine cheile portilor prin care trec zilele si noptile si totodata vegheaza circulatia cosmica a sufletelor (cfr. Platon, *Phaidros*, 249b). Dupa o informatie a lui Euripides, **D.** urmareste cu sabia in mana pe orice criminal care se sustrage de la pedeapsa (*Bacchantele*, v.993-996)’. Kernbach, Victor, *Dictionar de mitologie generala*, Albatros, Bucuresti, 1995, pg. 151.

¹⁹ Huizinga, Johan, *Homo Ludens*, Univers, Bucuresti, 1977, pg. 142.

²⁰ Heidegger, M., *Der Spruch des Anaximander*, in *Holzwege*, Klostermann, 1950, cit. de Derrida, *Spectrele lui Marx*, Polirom, Iasi, pg. 60.

²¹ Derrida/Roudinesco, *Intrebări despre ziua de maine*, ed. Trei, Bucuresti, 2003, pg. 111.

²² sau invers ; nedreptatea loveste foarte ‚democratic’ !

adikia. E o evidenta bio- si biblio-grafica. Heidegger subliniaza ca ceea ce ne spune din capul locului adikia este a-dikia, anume ca dike nu este aici (desigur, dasein-ul...). In timpul adikiei timpul este disjunct. Ceva nu merge cum ar trebui. De aceea, geneza dreptatii este o disjunctie de conjunctura, care articuleaza dezarticularea, pentru ca dike se reintoarce, revine, se re-da. De aceea, dike este o promisiune in asteptarea vehicolului mesianic (lat. promissio=iminenta eliberare de sclavi), pentru ca sta intotdeauna sa vina. In acest punct Derrida, mai cu seama in *Forta de Lege*²³, devine mistic. Dike este mai presus de lege, este inaccesibila, si inexistentă, este o experienta a imposibilului, care e dincolo de experienta, care articuleaza dar nu poate fi articulata. Iata un Pseudo-Derrida Areopagitul. Dar daca deconstructia, astfel intreprinsa, pune sub semnul intrebării posibilitatea vreunei legi, implicit a vreunei institutii, de a se constitui in mostenitoare a ideii absolute de justitie, o face (si de acum suna familiar) in 'spiritul dreptatii'. La fel cum, doi ani mai tarziu, va supune deconstructiei marxismul, in cel mai politic-corect 'spirit marxist'²⁴. Curat manierism, dar, sa spunem, despre asta e vorba in deconstructie: re(a)ducerea la spatiile esentiale, fondatoare ale timpului prezent.

Acum: Dike sinonima cu Ethike²⁵, caci nu numai la greci, justitia se confunda cu moralitatea. Primul resort al Legii este eticul. Ca la Hegel. Ultimul resort este Zeus. Zeii suporta legea, sau, mai bine zis, o garanteaza. Ei sunt garantii, pastratorii

materiei genuine din care se plamadeste legea terestra. Ca orice garant, ei vegheaza asupra bunei folosiri. Nomos-ul (etimologic= lege) este manufacturat, produs de mana omului, dar vegheat si aprobat de divinitate. De altfel, codurile scrise de legi, unele datand chiar din secolul al 7-lea îH, erau trimise pentru 'promulgare' la Delphi sau la alte oracole. Cutumele vechi erau nescrise, pentru ca se considera ca sunt direct date de Zeus, ca un tip de proto-legi, de principii imuabile. Am discutat in primul capitol despre conflictul mitic litera-spirit, acum sa mai spunem ca, subsecvent, legea nescrisa, originata din insasi divinitatea, nu poate fi corupta prin afiliatia literei²⁶, fiind elementara (la propriu si la figurat), pe cand codul, ca orice inscripție, isi cere recunoasterea; creatia creaturii trebuie recunoscuta de Creator. De aceea, atat la greci, cat si in medievalitatea tributara Eladei, cea mai teribila incalcare a marcii Legii nu era crima, curmarea unilaterala a altei vietii, ci, asa cum a aflat-o si Socrate in 399 î.H. si apoi, in 1592, Giordano Bruno, asebeia, lipsa de pietate, de respect, erezia, afrontul zeilor. Indraznetului Ulise i-a trebuit o Odisee pentru a invata ca fara zei, omul nu inseamna nimic.

Dar filigranul esential al Justitiei rezida in alta parte. Balanta. Atunci Tatal intinse cele doua talere de aur si puse pe ele doua sorti de moarte amara, una a troienilor imblinzitori de cai si alta a aheilor imbracati in arama²⁷. Zeus imparte dreptatea, distrindu-se cu balanta hazardului. Vointa zeului si capriciul hazardului sunt reprezentari ale lui Dike profund amestecate²⁸. In Iliada si pana in holurile de tribunal, Dike cea legata la ochi, cantareste dreptatea nu in virtutea moralitatii care atarna mai greu decat nedreptatea, ci din

²³ Jacques Derrida, *Forta de lege*, ed Babel, Bucuresti, 1997.

²⁴ vezi idem., *Spectrele lui Marx*.

²⁵ „Ethike, Morality, in Greek religion. The Gods, especially Zeus, were thought to protect justice. „Bad’ behavior was punished, directly e.g. though plagues etc. which would affect the community unless the offender were punished, or though action from inside the human mind leading to catastrophe. The Erinyes (Furies) were thought to punish certain crimes...Nemesis (divine retribution personified) was thought to punish presumption.” *Dictionary of Religions*, ed. By Hinnells, John, Penguin Books, 1984, pg. 118.

²⁶ Complementar insa, Codul iudaic este de la bun inceput pietrificat: tablele lui Moise, ca expresie exemplara a literatiei juridice, fiind direct originare din Dumnezeu, se constituie intr-o materie divina.

²⁷ Iliada, VIII, 69.

²⁸ Huizinga, op.cit., pg. 142.

intamplare, din hazard. Acest fapt, desigur indepartat de conceptiile moderne asupra justitiei²⁹, poate fi pus pe seama unei concepii antic elene cu un profund iz mitologic.

Bibliografie:

1. Bataille, Georges - *Erotismul*, Nemira, București, 1997
2. Derrida, Jacques - *Forta de lege*, ed Babel, Bucuresti, 1997
3. Derrida, Jacques - *Scritura si diferenta* , ed. Univers, 1998
4. Derrida, Jacques - *Spectrele lui Marx*, Polirom, Iasi
5. Derrida/Roudinesco - *Intrebari despre ziua de maine*, ed. Trei, Bucuresti, 2003
6. Fichte - *Fondement du droit naturel*, P.U.F., Paris
7. Hegel - *Principiile filosofie dreptului*, Iri, 1996
8. Huizinga, Johan, *Homo Ludens* - Univers, Bucuresti, 1977
9. Jankelevitch, Vladimir - *Pur si Impur*, Nemira, 2000
10. Levinas, Emmanuel - *Difficile libertate*, ed Albin Michel, Paris, 1963
11. Mitea, George – „Marx via Derrida”, *Eidos*, nr. 5, 2003.
12. Platon - *Phaidros*
13. Zlatescu, Victor Dan - *Drept Privat Comparat*, Oscar Print, Bucuresti, 1997.

²⁹ Indepartat, dar nu prea departe: pentru acuzatul analfabet in ale dreptului, caracterul tehnic al propriului proces, faptul ca adesea comunicarea dintre instanta si reprezentant se desfasoara ‚cifrat‘, la propriu si la figurat, confirma prezenta unei caste care imparte legea, accesul intim la actul de justitie fiind astfel restrictionat si practic imposibil fara mijlocitori. Diferenta dintre practica juridica continentala si cea anglo-saxona este deosebit de interesanta din punctul de vedere al mentalitatilor pe care le releva.